

Людмила ЗЕЛЕНСЬКА

**“СТУДЕНТСЬКЕ ПИТАННЯ”
У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ВЧЕНИХ РАД
ВІТЧИЗНЯНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті на основі аналізу історико-педагогічних та архівних джерел висвітлюється діяльність учених рад університетів України другої половини ХІХ – початку ХХ століття з унормування студентського життя й побуту; акцентовано увагу на межах компетенції професорських колегій у розв’язанні цього питання; розкрито форми співпраці вчених рад із урядовими структурами за визначеним напрямом у період дії статутів 1863, 1884 рр.

***Ключові слова:** вчена рада, професорська колегія, університет, студентське життя, управління університетом.*

Постановка проблеми. Розбудова незалежної української держави, становлення громадянського суспільства інтеграція в європейське й світове співтовариство зумовлюють реформування вітчизняної системи вищої освіти, що має охопити водночас усі її складові – цілі, зміст, форми, технології, оцінку результатів навчання, структуру управління.

Одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності функціонування вищої школи є модернізація освітнього менеджменту, якому властиві гнучкість, мобільність, здатність до самоорганізації, відмова від жорсткої централізації й регламентації, утвердження колегіальності керівництва, заміна командно-адміністративних методів управління методами й формами демократичного обговорення й прийняття рішень. Потреба децентралізації управління вищою школою як передумови інноваційного шляху її розвитку, перенесення центру ваги у прийнятті рішень на рівень вищого навчального закладу зумовлюють

необхідність посилення ролі колегіальних органів, зокрема вчених рад, які мають стати провідниками інституційної, академічної, фінансової автономії вищої школи, дієвим засобом подолання суб'єктивізму при прийнятті управлінських рішень.

Діяльність учених рад у вітчизняній вищій школі має глибоке коріння й характеризується неоднозначними процесами успадкування своїх набутків. Актуалізується потреба неупередженого аналізу досвіду минулого, що дасть можливість для об'єктивного висвітлення генези, змісту, напрямів діяльності вчених рад, урахування особливостей їх функціонування на різних етапах розвитку вищої школи в Україні, виявлення чинників ефективної роботи з метою врахування позитивного досвіду в умовах сьогодення та уникнення хиб і недоліків попередніх етапів.

Найбільший науковий інтерес у цій площині викликає період ХІХ століття, що увійшов в історію Російської держави як століття реформ. Цей період виправданий на тлі тих стратегічних завдань реформування вищої школи в Україні, які пов'язані з утвердженням академічних свобод і цінностей, оскільки становлення вітчизняної системи університетської освіти, що відбувалося в контексті соціально-економічних і політичних зрушень ХІХ століття, демонструвало різні підходи до розв'язання проблеми автономії вищої школи, забезпечення її функціонування на засадах колегіального самоврядування.

Аналіз стану наукової розробки проблеми засвідчив, що останнім часом історико-педагогічна наука збагатилася дослідженнями, в яких узагальнено теоретичні ідеї і досвід роботи професорських колегій (ученої та факультетської рад) на різних етапах становлення й розвитку вищої школи в Україні.

Цінною з огляду на досліджувану проблему є монографія С. Посохова "Образи університетів Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ століття в публіцистиці та історіографії" [4], що стала першою комплексною історіографічною працею, в якій підсумовується діяльність університетів Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. за значний проміжок часу (від середини... донині). Науковцем визначено відмінності, притаманні окремим етапам вивчення історії університетів Російської імперії в окреслених хронологічних межах, з'ясовано особливості відповідного історіографічного процесу,

розроблено та запроваджено методикау аналізу історіографічних образів, виявлено домінуючі та маргінальні образи на кожному історіографічному етапі, з’ясовано основні елементи їх конструкцій. Підкреслимо, що значну увагу в роботі автор приділив характеристиці університетської корпорації другої половини XIX – початку XX століття, з’ясуванню сутності принципу колегіального самоврядування, який на практиці втілювала вчена рада; висвітленню поглядів учених, педагогів, громадських діячів на роль, значення, функції професорських колегій у діяльності вітчизняних університетів другої половини XIX – початку XX століття.

У контексті проблеми, що досліджується, науковий інтерес викликає дисертаційна робота І. Решетової “Організаційно-педагогічна діяльність вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів другої половини XIX століття” [12]. Дослідницею виявлено основні напрями, зміст, функції організаційно-педагогічної діяльності вчених рад у контексті виокремлення двох періодів розвитку вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів – радянського (1958 – 1990 рр.) та періоду незалежної України (1991 – 1999 рр.); схарактеризовано механізм взаємодії вченої ради (як колегіального органу керівництва вищих педагогічних навчальних закладів) з адміністративною управлінською вертикаллю та структурними підрозділами ВНЗ.

Найближчою до нашої наукової розвідки є дисертаційна робота Т. Разуменко “Організаційно-педагогічна діяльність факультетських рад університетів України (друга половина XIX століття)” [11], в якій цілісно у визначених хронологічних межах досліджено особливості організаційно-педагогічної діяльності факультетських рад Харківського, Київського та Новоросійського університетів з урахуванням суспільно-політичних, соціально-економічних та педагогічних детермінант. Дослідницею обґрунтовано два етапи організаційно-педагогічної діяльності факультетських рад університетів України в період другої половини XIX століття : 1863 – 1883 рр. – етап диференціації повноважень факультетських рад; 1884 – 1901 рр. – етап розширення повноважень факультетських рад і посилення контролю за їх діяльністю з боку ректора, правління, попечителя

навчального округу. Особливу цінність, на наш погляд, мають схарактеризовані науковцем напрями організаційно-педагогічної діяльності факультетських рад університетів України впродовж окресленого історичного періоду, як-от: участь в організації навчально-виховного процесу; проведення наукової атестації; стимулювання викладачів і студентів до наукових занять; формування професорсько-викладацького складу факультету. Проте повноваження вчених рад Харківського, Київського та Новоросійського університетів, форми їх співпраці з урядовими структурами щодо розв'язання питань життєдіяльності студентської молоді протягом другої половини XIX – початку XX століття до цього часу так і не стали предметом окремого дослідження. Це й зумовило вибір теми статті.

Мета статті – на основі аналізу історико-педагогічних та архівних джерел охарактеризувати діяльність учених рад Харківського, Київського, Новоросійського університетів з унормування студентського життя й побуту в умовах дії ліберального (1863 р.) та реакційного (1884 р.) статутів.

Університетські статuti XIX століття, закріплюючи за професорськими колеґіями статус “вищої інстанції з розгляду навчальних справ”, з-поміж іншого, зобов'язували останніх укласти правила внутрішнього розпорядку в університеті й забезпечити контроль за їх дотриманням. Проте зміни в урядовому курсі впродовж цього періоду, що мали на меті обмеження університетської автономії, неодмінно позначалися на скороченні повноважень учених рад за цим напрямом, що призводило до перетворення професорських колеґій з органу законодавчої влади університету на орган дорадчий або навіть виконавчий стосовно вищого навчального керівництва.

У процесі наукового пошуку авторка виявила, що статут 1863 року надав ученим радам право самостійно укладати правила щодо навчальної й дисциплінарної частин управління університетом, які, передусім, регламентували навчання й життя студентів як у стінах навчального закладу, так і поза його межам. Серед них:

– правила про зарахування у студенти й допущення сторонніх осіб до слухання лекцій, перехід з одного університету

до іншого та з одного факультету на інший, виключення з університету;

– про обов’язки студентів і дотримання ними належного порядку;

– про стягнення, яким підлягають студенти, та правила діловодства в університетському суді;

– про порядок роботи проректора або інспектора;

– про спосіб контролю над заняттями студентів;

– про терміни й порядок проведення іспитів на вчені ступені й звання дійсного студента.

Окрім цього, вчені ради залучалися до обговорення тих законопроектів щодо унормування студентського життя й побуту, ініціаторами яких було Міністерство народної освіти. Наприклад, 1877 року останнє подало на розгляд професорських колегій вітчизняних університетів питання про доцільність облаштування студентських гуртожитків. Показово, що підходи до розв’язання названого питання з боку вчених рад університетів України суттєво різнилися. Так, учена рада Новоросійського університету на засіданні 9 вересня 1877 року більшістю голосів (19 проти 4) висловилася проти запровадження такого заходу. Утім, окремі члени ради (проф. Шпалевський, Сабінін, Кочубинський), підкреслюючи надзвичайну важливість цієї проблеми, пропонували для її всебічного вивчення створити спеціальну комісію [8, 77 – 78].

Огляд протоколів засідань учених рад університетів України виявив, що в університеті Св. Володимира для розгляду цього питання було створено таку комісію. На засіданні вченої ради 19 травня 1878 року комісія представила окрему доповідь. Зокрема, члени комісії констатували той факт, що міністерство, виносячи на розгляд професорських колегій питання про доцільність облаштування студентських гуртожитків, має на меті дві цілі : по-перше, матеріально підтримати нужденних студентів, які виявляють належні здібності; по-друге, забезпечити за ними більш дієвий нагляд. Проте, на думку членів комісії, для реалізації поставлених цілей необхідно скасувати окремі положення статуту 1863 року, які вказують на те, що студенти поза межами університетських приміщень підлягають поліцейським устано-

вам на загальних засадах. Посилення влади університетської поліції, а також розповсюдження її впливу на весь побут студентів поза межами університету неодмінно призведе до зіткнень і протистоянь двох поліцейських гілок влади. Зважаючи на такі аргументи, комісія вирішила, що в умовах статуту 1863 року запровадження студентських гуртожитків неможливе [10, 11 – 12]. Думка комісії була одностайно підтримана серед членів ученої ради університету Св. Володимира, а її висновок було направлено попечителю навчального округу.

Водночас спеціальний комітет, створений ученою радою Харківського університету у складі професорів Пітри, Бекетова, Шимкова, Гіршмана та інспектора студентів Рогожина, визнав облаштування студентських гуртожитків справою надзвичайно корисною і бажаною. Однак члени комітету вважали недоцільним поновлення гуртожитків на засадах чинного до кінця 50-х років XIX століття корпусу казеннокоштных студентів. Тому висловилися за цілковиту підтримку плану облаштування студентського гуртожитку, представленого Товариством допомоги нужденним студентам при Харківському університеті [7, 10].

З огляду на зазначене члени комітету пропонували: по-перше, проєктований міністерством гуртожиток для студентів Харківського університету передати у відання названого товариства; по-друге, за користування гуртожитком установити фіксований розмір квартирної платні, котру зобов'язані сплачувати як своєкоштни студенти, так і стипендіати різних відомств; по-третє, надати право гуртожиткам забезпечувати студентів дешевими обідами [7, 10]. Члени комітету уклали проєкт правил про виділення студентам кімнат у гуртожитку, а також проживання в них, як-от:

– своєкоштни студенти і стипендіати, які бажають отримати помешкання у спільних квартирах, звертаються з відповідним клопотанням : перші – в комітет Товариства допомоги нужденним студентам, останні – до ректора, зазначивши термін проживання;

– комітет і ректор або задовольняють клопотання, або відмовляють у ньому без пояснень мотивів відмови;

– комітет призначає кожному студенту кімнату, встановлює кількість мешканців у ній та розмір платні;

– кожен мешканець гуртожитку підписує зобов’язання про дотримання правил користування спільними квартирами [7, 11].

Щодо правил проживання студентів у гуртожитках, то вони містили такі приписи:

– мешканці гуртожитків зобов’язані дотримуватися чистоти й порядку. Гамір, зібрання, бенкети й усе інше, що може заважати заняттям або порушувати спокій інших мешканців, забороняються;

– за дотриманням квартирних правил стежить черговий, до якого, у випадку непорозумінь, можуть звертатися мешканці за роз’ясненням своїх прав і обов’язків;

– чергові призначаються комітетом із постійних мешканців за чергою на певний термін;

– завідування квартирами комітет покладає на одного зі своїх членів;

– кожен мешканець гуртожитку забезпечується ліжком і матрацом; білизна, подушки, ковдри не видаються;

– кімнати оснащуються опаленням, освітленням, водою. Вранці й увечері у користування надається самовар;

– за кожною кімнатою закріплюється прислуга [7, 11].

Учена рада Харківського університету на засіданні 8 грудня 1878 року ухвалила названий проект облаштування студентського гуртожитку й направила його на розгляд попечителя. Однак цей проект не був реалізований аж до 1903 року. Товариство допомоги нужденним студентам на засіданні 28 лютого 1881 року відмовилося прийняти на своє утримання гуртожиток, мотивуючи це тим, що не має на це відповідних коштів, а надходження платні від студентів навряд чи зможе розв’язати проблему. Врешті-решт, комітет з облаштування гуртожитку дійшов висновку, що система дарових або дешевих квартир у гуртожитку можлива лише за умови, якщо університет виділятиме на ці потреби не менше 8 000 руб. на рік [13, 153].

Вивчення історико-педагогічних джерел дає змогу констатувати, що з посиленням студентського руху наприкінці 70-х

років ХІХ століття вчені ради вітчизняних університетів, виконуючи роль “вищої інстанції” з урегулювання питань внутрішнього розпорядку в університеті, зіткнулися і з необхідністю розв’язання проблеми недопущення студентських виступів. Так, з метою попередження зібрань студентів, що не переслідували наукові та навчальні цілі, а слугували приводом для порушень установлених правил, учена рада університету Св. Володимира на позачерговому засіданні 24 березня 1878 року ухвалила рішення такого змісту: а) приміщення студентського лекторію закрити до особливого розпорядження вченої ради; б) запропонувати студентам проводити вільний від занять час у загальній залі, залишаючи верхній одяг у шинельній; в) попередити студентів про необхідність виконання правил щодо підтримки належного порядку в приміщеннях університету, оскільки таке зобов’язання останні брали на себе, вступаючи до університету; г) покласти на педеля обов’язок перевіряти студентські квитки біля входу до аудиторій і навчально-допоміжних установ; д) створити під головуванням проректора університету К. Митюкова комісію у складі чотирьох професорів (по одному від факультету) для вироблення заходів щодо попередження в майбутньому повторення безчинств у середовищі студентів, а також перегляду університетських правил [10, 30 – 31].

Як відомо, реакція уряду на студентські заворушення виявилася в посиленні поліцейського нагляду за студентами в особі університетської інспекції й значному звуженні самостійності вчених рад щодо розв’язання студентських справ. Заходи 1879 року відобразилися в положенні “Про тимчасову зміну порядку управління та нагляду за студентами університету”, “Тимчасовій інструкції для інспекції”, “Правилах для студентів”. Інспекція уже не підпорядковувалася професорській колегії. Замість проректора, який за статутом 1863 року видав усіма студентськими справами, знову вводилася посада інспектора, який призначався міністром за поданням попечителя й безпосередньо підпорядковувався останньому. У своїх діях він мав керуватися інструкцією Міністерства народної освіти. До того ж у березні 1879 р. було заборонено доступ до університетів вільним слухачам, яких, наприклад, у Новоросійському університеті нараховувалося від третини до половини всіх студентів [6, 336].

Такі нововведення викликали обурення професорських колегій. Зокрема, у “Висновку” ради Харківського університету зазначалося: “Оголошення й уведення в дію укладених міністерством правил та інструкцій є низкою порушень вимог закону – під час їх виконання неминуче виникнуть, замість визначених настанов, вимоги найближчого начальства, які ґрунтуються на особистому нагляді” [2, 1 – 2].

На основі проведеного дослідження можемо констатувати, що заходи 1879 р. увійшли до нового статуту (1884 р.) як постійні норми. Щоб вигадати час для реорганізації внутрішнього розпорядку в університетах, міністерство видало розпорядження керуватися новим статутом стосовно тих студентів, які вступили до університету в 1885/86 н.р., усім іншим – надати можливість закінчити курс згідно з правилами статуту 1863 року. Користуючись цим розпорядженням, міністерство на початок 1885 року оприлюднило найбільш невідкладні документи, які спрямовувалися до професорських колегій вітчизняних університетів для обговорення й висловлення “зауважень і побажань”. Підтвердженням цього може бути той факт, що, наприклад, до порядку денного засідання вченої ради університету Св. Володимира від 15 березня 1885 року було включено питання про обговорення проектів правил, укладених Міністерством народної освіти, якот: а) про зарахування студентів до університетів; б) допущення в університети сторонніх слухачів; в) оплату за слухання лекцій; г) обов’язки студентів під час відвідування університету; д) стягнення й порядок їх накладання, а також правила для студентів, що підлягали арешту в карцер; е) інструкція для інспекції [3, 32].

Для попереднього розгляду названих проектів правил ученою радою було створено спеціальну комісію, до якої, крім членів правління, увійшли професори Ф. Фортинський, М. Дашкевич, І. Рахманінов, Н. Шимер, А. Антонович, Д. Піхно, А. Шеффер, С. Чир’єв та М. Бунге. Вироблені комісією зауваження й побажання схваленні членами вченої ради і направлені через попечителя на розгляд міністра [3, 33].

Показово, що 1887 року міністерством було підготовлено інші правила, а саме: про надання стипендій і грошової допомоги та звільнення студентів від плати за навчання, проведення

напівкурсних і підсумкових іспитів тощо. Між іншим, згідно з новими правилами для студентів право проведення вступних іспитів фактично закріплювалося за гімназіями, встановлювалися додаткові соціальні та національні обмеження. Зокрема, особи податкових станів мали при вступі до університету подавати “звільнювальні свідоцтва” від громад, кількість євреїв не мала перевищувати 5 %, жодні відтермінування в оплаті за навчання не дозволялися. Хоч звільнення від оплати залежало, як і раніше, від рівня матеріального забезпечення та успішності занять студентів, проте правління набувало права вимагати ще й “додаткові відомості”, а кількість звільнених від сплати за навчання студентів не могла перевищувати 15% [див. 5]. Студенти й сторонні слухачі вважалися окремими відвідувачами університету, а тому не дозволялися будь-які дії, що мали корпоративний характер.

Підкреслимо, якщо названі правила та інструкція 1879 року загалом різко критикувалися з боку професорських колегій університетів України, то, наприклад, намір увести студентську форму був сприйнятий схвально. Зокрема, у “Висновку” вченої ради Харківського університету зазначалося: “Зовнішній вигляд багатьох студентів нині дійсно непривабливий за строкатістю, різноманітністю й нерідко оригінальністю костюмів... Зрозуміло, що переважна більшість студентів не має можливості у виборі для себе костюму зберігати правила пристойності, а тому кожен обирає собі одяг за своїми коштами й уподобаннями” [4, 97]. Окрім цього, зазначалося, що студенту в його непривабливому вигляді незручно з’являтися у суспільстві і саме тому він відрізняється грубими манерами та спілкується переважно у своєму середовищі, що мундир для бідного студента буде коштувати дешевше й дасть можливість бідному сидіти поряд із багатим ставитися до нього як до товариша. Врешті-решт, акцентувалася увага на проблемі нагляду за студентами. На думку членів ради, “за відсутності [форменого одягу] до студентів легко можуть приєднатися особи, зовсім сторонні університету, особливо під час заворушень, і немає жодної можливості виявити їх” [4, 97].

Постановою комітету міністрів від 23 березня 1885 року студентську форму було введено як обов’язкову.

Викладене дає підстави стверджувати, що за умов дії статуту 1884 року вчені ради університетів України фактично втратили статус законодавчого й контролюючого органу з унормування питань студентського життя, перетворившись на орган дорадчий стосовно вищого навчального керівництва. Як доказ, 1895 року попечителі навчальних округів одержали циркуляр, у якому пропонувалося обговорити на засіданнях учених рад питання про встановлення обмежень щодо прийому в студенти. Підкреслимо, що ради всіх університетів України виступили проти цього проекту. Утім, у листопаді 1899 року вийшло розпорядження Міністерства народної освіти “Про заходи щодо більш рівномірного розподілу студентів між окремими університетами та закріплення їх за округами” задля запобігання на майбутнє перевантаження деяких університетів [13, 146]. Наприклад, до Харківського університету мали вступати особи, що закінчили гімназії Харківського та Кавказького округів. Норми прийому на факультети виглядали так: юридичний факультет – 200 осіб, фізико-математичний – 175 (100 – математичне відділення, 75 – природниче), медичний – 175 [13, 146].

Лише 1901 року під тиском нової хвилі студентських виступів і вимог прогресивної громадськості запровадити зміни у внутрішній організації університетів з тим, щоб професорські колеги мали змогу “розумно й морально” керувати студентським життям, Міністерство народної освіти затвердило “Тимчасові правила організації студентських установ”. Згідно з цим документом, ученим радам приписувалося коригувати правила для студентів та укладати “Інструкцію кураторам” і “Правила проведення курсових зборів”.

Вивчення архівних джерел засвідчує, що досліджуване питання стало предметом обговорення на засіданні вченої ради Новоросійського університету від 7 вересня 1902 року [I]. Визнаючи його важливість, рада ухвалила рішення про скликання спеціального засідання після того, як усі її члени детально ознайомляться з цим документом. Таке засідання відбулося 20 вересня 1902 року, де було обрано комісію (по два представники від кожного факультету) з метою укладання правил для студентів та відповідної інструкції. Названі документи було під-

готовлено й подано на засідання ради 14 грудня 1902 року [1]. Зокрема “Інструкція кураторам” містила такі приписи :

– турбота про студентів і керівництво ними покладається на комісію кураторів, яка обирається вченою радою на один семестр у складі викладачів різних факультетів. Кількість членів комісії відповідає кількості курсів, причому відділення фізико-математичного факультету мають бути представлені окремо. Члени ради, які виконують адміністративні обов’язки на виборних засадах, від обрання до членів такої комісії звільняються;

– комісія функціонує під головуванням ректора або товариша голови, який обирається з числа її членів на один семестр;

– функції комісії полягають у загальному керівництві курсовими зборами, прийнятті заяв про створення гуртків, за винятком тих, що підлягають компетенції факультетської каси, бібліотеки, читальні тощо, дозвіл на відкриття яких надає правління за участі комісії кураторів [1, 67 – 70].

Подібні інструкції були підготовлені й ученими радами інших університетів України. Вивчення досвіду роботи останніх дає змогу констатувати, що протягом 1902 – 1904 рр. до порядку денного їх засідань включалися й питання про обрання складу кураторів. Наприклад, учена рада Харківського університету обрала на 1902 – 1903 рр. в куратори таких осіб: від історико-філологічного факультету – проф. І. Нетушила, фізико-математичного – проф. А. Зайкевича та приват-доц. Н. Белоусова, А. Грузинцева, Н. Євдокимова; юридичного – проф. Н. Максименка, приват-доц. А. Фадєєва, А. Кисельова, В. Ястржембського; медичного – проф. А. Белоусова, Н. Кульчицького, В. Крилова, М. Пономарьова [1, 27].

Однак інститут кураторства виявився малоефективним. Професорські колегії звертали увагу міністерства на те, що діяльність проєктованих установ матиме позитивний результат лише за умови ліквідації незалежності інспекції й проведення докорінної реформи системи управління університетами на засадах автономії й колегіального самоврядування.

У висновку наголосимо, що здійснений науковий пошук дає підстави для висновку, що втрата професорськими колегіями наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття статусу законодавчого й контролюючого органу з унормування питань студентського

життя, перетворення останніх на орган дорадчий стосовно вищого навчального керівництва призвели до послаблення їх впливу на внутрішню організацію вітчизняних університетів, звуження самостійності у розв’язанні студентських справ, зниження авторитету в студентському середовищі, що уможливило введення жорсткої регламентації студентського життя і, як наслідок, зумовлювало численні безчинства і студентські виступи.

Джерела та література

1. Государственный архив Одесской области. – Ф. 45. – Оп. 11. – Д. 8 “О введении правил о профессорском дисциплинарном суде и об изменении правил для студентов”. – 1902. – 89 с.

1. Бузескул В.П. История Харьковского университета при действии устава 1884 г. (с 1884 до 1905 г.) / В. П. Бузескул. – Х. : Тип. ун-та, 1905. – 89 с.

2. Заключение [Совета Харьковского университета] о правилах для студентов и об инструкции для инспекции. – Х. : Унив. тип., 1880. – 51 с.

3. Извлечения из протокола заседаний Совета университета Св. Владимира 15-го марта 1885 г. // Унив. известия. – 1885. – № 5. – С. 29 – 36.

4. Посохов С. И. Образы университетів Російської імперії другої половини XIX – початку XX століття в публіцистиці та історіографії / С. И. Посохов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. – 368 с.

5. Правила для студентов и сторонних слушателей Императорских российских университетов. – СПб. : [б. и.], 1885. – 21 с.

6. Прокопенко Л.Л. Генеза та розвиток державної освітньої політики в Україні (XIX – початок XX ст.) : моногр. / Л. Л. Прокопенко. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2008. – 488 с.

7. Протокол заседаний Совета Императорского Харьковского университета 8 декабря 1877 года // Записки Императорского Харьковского университета. – 1878. – Т.1. – С. 8 – 11.

8. Протоколы заседаний Совета Императорского Новороссийского университета с 7-го апреля по 29-е сентября 1877 года // Записки Императорского Новороссийского университета. – Одесса, 1878. – Т. 25. – С. 1 – 90.

9. Протоколы заседаний Совета университета Св. Владимира 10-го, 21-го и 24-го марта 1878 года // Унив. известия. – 1878. – № 5. – С. 1 – 39.

10. Протоколы заседаний Совета университета Св. Владимира 19-го мая 1878 года // Унив. известия. – 1878. – № 9. – С. 1 – 32.

11. Разуменко Т. О. Організаційно-педагогічна діяльність факультетських рад університетів України (друга половина XIX століття) : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Тетяна Олегівна Разуменко. – Х. : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2013. – 201 с.

12. Решетова І. А. Організаційно-педагогічна діяльність вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів другої половини XX ст. : дис. ... канд. пед. наук. : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Ірина Анатоліївна Решетова. – Луганськ : ДЗ “Луганський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка”, 2012. – 213 с

13. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев, В. І. Кадеєв, С. І. Посохов [та ін.]. – Х. : Фоліо, 2004. – 750 с.

Зеленская Людмила. “Студенческий вопрос” в практике работы ученых советов отечественных университетов второй половины XIX – начала XX века. В статье на основе анализа историко-педагогических и архивных источников отражена деятельность ученых советов университетов Украины второй половины XIX – начала XX века по нормированию студенческой жизни и быта; акцентировано внимание на сфере компетенции профессорских коллегий в этом вопросе; раскрыты формы сотрудничества последних с правительственными структурами в период действия уставов 1863, 1884 гг.

Ключевые слова: ученый совет, профессорская коллегия, университет, студенческая жизнь, управление университетом.

Zelenska Lyudmyla. “Students’ question” in the practice of work of the soviet universities’ academic councils of the second half of the XIXth – beginning of the XXth century. In the given article on the basis of analysis of historical and pedagogical archival sources the activity of the Ukrainian universities’ academic councils of the second half of the XIXth – beginning of the XXth century from setting of norms of students’ life and way of life is viewed; attention is accented on the limits of competence of professorial colleges in the decision of this question; the forms of collaboration of the academic councils with governmental structures after certain direction in a period the action of charters 1863, 1884 are exposed here.

Key words: academic council, professorial college, university, students’ life, direction of university.